Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DE LES VAN DE MISLUKTE VERNIEUWING

Bovenstaande titel gaf ik mee aan een toespraak die ik in oktober 1993 driemaal heb gehouden in het kader van de GM-cursus. Deze titel wil een aspect belichten van de jaren '20 in de Gereformeerde Kerken. Mijn toespraak behandelt dus hetzelfde thema als ds. G. Gunnink in de laatste twee hoofdartikelen heeft besproken.
In het kader van de GM-cursusavond formuleerde ik vooraf een viertal stellingen, waarin ik een korte samenvatting van mijn betoog aan de deelnemers aanreikte. Het lijkt mij goed diezelfde stellingen nu aan de lezers voor te leggen.

Overzicht

1. De ***roep om vernieuwing*** is van alle tijden.
Diverse factoren maken het begrijpelijk, dat ***juist rondom*** 1920 deze roep binnen de gereformeerde kerken werd gehoord.

2. Het ***werken aan vernieuwing*** in de gemeenschap van de kerk brengt zijn eigen condities mee. Om met A. Anema (1921) te spreken:
- moed, zelfbewustheid, zelfverloochening;
- band met de gemeente;
- welbewuste, goed doordachte overeenstemming van overtuiging;
- gemeenschappelijk inzicht in de gezamenlijke strijd tegen de vijand.

3. Het mislukte project 'uitbouw van de belijdenis' toont aan, dat men de ***vereisten voor vernieuwing*** heeft onderschat.
Tot die vereisten behoren:
a. echte kennis van de belijdenis en de Heilige Schrift;
b. historisch besef;
c. kennis van de culturele situatie;
d. gelovig verstaan van de aard van de kerk.

4. Tegen de achtergrond van deze ***leerzame mislukking*** krijgt het werk van K. Schilder in de jaren '20 en '30 reliëf.

Ad punt I: de roep om vernieuwing

Het jaartal 1920 bepaalt ons bij een tijdstip dat bijna der-

HOOFDARTIKEL
De les van de mislukte vernieuwing
C.J. Trimp

UIT DE SCHRIFT
Geen leugen
R. Heida

KERKELIJK LEVEN
Een trouwbelofte op een zolderkamer
B. Luiten

KERK IN ORDE
Verkiezings-vergadering
M. te Velde

MUZIEK
Hij die de hoge bomen geveld heeft...
H. Vreugdenhil-Busstra

Reactie ... Smelik

Beleving en leer
G.J. van Middelkoop

PERSSCHOUW
W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

tig jaar verwijderd is van 1892. Dat betekent voor de leden van de Gereformeerde Kerken, dat de oor- en ooggetuigen van de Vereniging van de kerken uit de Afscheiding en Doleantie tot de oudere generatie behoorden.
Deze generatie had veel ontplooiing mogen zien. De gereformeerden vertegenwoordigden inmiddels 8% van de bevolking van Nederland. De kerk van de negentiende eeuw was uit haar diepe slaap ontwaakt en had zich opgericht uit de machteloosheden, die de negentiende eeuw te zien had gegeven.
In de politiek was de macht van de liberalen gebroken, de vrijheid van het christelijke onderwijs veilig gesteld en de politieke invloed van de Anti-Revolutionaire Partij geconsolideerd. Er was een theologische herleving tot stand gekomen onder invloed van grote denkers als H. Bavinck en A. Kuyper, terwijl de Vrije Universiteit te Amsterdam haar veertigjarig jubileum kon vieren.

Sinds ongeveer 1910 was na de vele strijd een periode van consolidatie aangebroken. De verantwoordelijkheden van het gereformeerde volksdeel waren aanzienlijk toegenomen, met name ten aanzien van de omringende cultuur. Dat gegeven vormt mede de context van de arbeid van iemand als H. Bavinck, die zich sinds 1910 steeds intensiever bezig hield met vragen van pedagogiek en psychologie.
Maar na dertig jaar gebeurt er ook nog iets anders. De oud-strijders vallen weg en een nieuwe generatie staat op. Het is het kenmerk van een nieuwe generatie, dat zij kritische vragen stelt aan de oude garde. Zij ziet lacunes, wil verantwoording en vraagt om heroriëntatie – gevoelig als zij is voor ontwikkelingen in de samenleving en de cultuur.

Hier komt bij, dat in 1920 Europa (en dus ook Nederland) op adem komt na de grote ramp van de Eerste Wereldoorlog.
Het cultuur-optimisme dat kenmerkend was voor de jaren voor 1920, is in veel opzichten omgeslagen in cultuurpessimisme. De wereldoorlog werd immers terecht ervaren als de afsluiting van een periode. De crisis van de Europese beschaving was aan het licht gekomen en men wist zich rechtstreeks geconfronteerd met de vér-gaande ellende van de wereld.
Hoe zullen wij kerk zijn in zo'n wereld? Voldoen de oude gedachtenpatronen nog? Kun je met de kuyperiaanse gedachtenconstructies de nieuwe tijd in?
Kan de kerk zich in deze wereld blijven presenteren met (b.v.) haar oude bijbelvertaling, haar antieke kerktaal, haar weinig doordachte liturgie?
Zitten de gereformeerden niet erg vast in hun eigen patronen: alles is gesystematiseerd, in vaste vormen gegoten en goed geregeld. Maar brengt dat niet het reële gevaar van formalisme en veruitwendiging met zich mee? Wordt de orthodoxie van een confessionele kerk niet een monument van dorheid en behoudzucht? Lopen de gereformeerden niet het gevaar dat zij de vragen van geloof en leven op een intellectualistische manier benaderen? En werkt de antithese ten opzichte van de wereld en haar cultuur niet averechts: meer isolerend dan penetrerend?
Moeten wij niet meer openstaan voor 'buiten' en meer luisteren naar wat zich laat vernemen in de eigen beleving? Kortom: hebben wij niet behoefte aan meer hartelijkheid, warmte, geloofservaring? Moeten wij niet meer ijver aan de dag leggen ten aanzien van de evangelisatie, de modernisering van de liturgie, de kerkelijke eendracht?
Dat waren de vragen van de 'jongeren'. En 'jongeren' is in dit geval niet zozeer een leeftijdsaanduiding als wel de naam voor een bepaalde mentaliteit.
Het was in deze sfeer, dat in 1920 het weekblad ***De Reformatie*** werd opgericht. Vanaf het eerste nummer tot heden draagt het in zijn ondertitel de naam 'ontwikkeling' met zich mee.

Ad punt 2: werken aan vernieuwing

Een mens is niet zomaar een vernieuwer. Er zijn aan vernieuwing een aantal condities verbonden.
De brochure van A. Anema uit 1921 gaat op deze condities in. Zij verscheen in 1921 onder de titel: ***Onze tijd en onze roeping.*** Een woord aan ons gereformeerde volk.
In deze brochure sprak Anema wijze woorden. Wij willen op een paar passages letten.
Wil je vernieuwen, dan heb je daarvoor ***moed*** nodig. Want iedere vernieuwer zal tegenkanting ontmoeten en in strijd verwikkeld raken.

KERNREDACTIE:
DR W G. DE VRIES (eindred), DRS G.J. VAN MIDDELKOOP. PROF. DR M. TE VELDE.
OVERIGE REDACTIELEDEN
DRS. R TER BEEK DRS. a BOS. DRS .A.L.Th. DE BRUIJNE DRS. B. LUITEN, PROF DR C.J DE RUIJTER, DRS. H. VELDMAN.
MEDEWERKERS:
J.J.D. BAAS, DRS. C.J HAAK, J.M.DE JONG, DRS. J SMELIK.
RUIACTIE-ASSISTENT.
W.L DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265 AG Kampen. Tel. (05202) 31201.
Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen
ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:
Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25.4460 AA Goes. Td. (01100) 15591
ABONNEMENT
f 85.75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten *f* 70,25 per jaar (binnenland).
Buitenland: f 144.50 per jaar (zeepost)
Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden urterlijk Wee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).
Losse nummers *f* 1.95 (excl. porto).
De Reformatie is op *cassette* verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Td. (05210) 15946.
ADVERTENTIES:
Prijs: *f* 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.
Zonder schriftelijke toestemming van de urtgever is het niet toegestaan artikelen uit dl i blad over te nemen.
ISSN 0165-5191

Ook mag het niet ontbreken aan ***zeljbewwtheid:*** je moet goed weten wat je wel en niet wilt.
Elke vernieuwer moet ook tot ***zelfverloochening*** bereid zijn. Kun je dat niet, dan verhef je je boven het volk en vervolgens raak je gefrustreerd.
Ook moet men met zijn vernieuwingsstreven ***midden in de kerk*** blijven staan en de ***gemeente*** liefhebben.
Al verder moet er een ***goed doordachte overeenstemming*** zijn tussen de deelnemers aan de vernieuwingsactie. Daarmee bedoelde Anema, dat zo'n groep niet kan leven van een vage 'gevoelsharmonie'. Er moet een doordachte overeenstemming in overtuiging zijn. Iedereen roept altijd om vernieuwing, maar wat bedoelt men precies? Is er een gemeenschappelijk uitgangspunt? Een gemeenschappelijke doelstelling? Een gemeenschappelijke vijand?

Dat waren wijze woorden van Anema – meer dan hijzelf op dat moment kon vermoeden.
Wie naast deze condities legt het naïeve en meer dan eens irreële optreden en spreken van ds. J.B. Netelenbos te Middelburg (zie de schets van H. Veldman in dit blad, 68/no. 48), zal zich kunnen overtuigen, hoezeer Anema in 1921 een goede correctie aanbracht op naïef idealisme. Ook het optreden van dr. J.G. Geelkerken levert (na 1920) hiervan het bewijs. Deze bekwame man (leerling van Bavinck) was tegelijk een provocerende man – in zijn gemeente en in het kerkverband.
Hij stond op het standpunt, dat de confessionele geschriften van de Gereformeerde Kerken bolwerken van conservatisme waren, waardoor de voortgang van de bijbelwetenschappen en andere vernieuwingspogingen voortdurend werden gefrustreerd. Hij had deze dingen leren inzien in zijn contacten met de 'ethische' richting en werd in later tijd – net als zovele andere ethischen – sterk beïnvloed door het opkomende barthianisme.
In Amsterdam botste hij op enige machtige Amsterdamse heren als H.H. Kuyper, V. Hepp en B. van Schelven.
Het conflict dat lange tijd smeulde, kwam uiteindelijk aan het licht in de jaren 1924-1926: de zgn. kwestie-Geelkerken – een conflict over het gezag van de Heilige Schrift in haar spreken over paradijs en zondeval.
Een treurige vertoning voor ieder die een echte vernieuwing van de gereformeerde kerken voorstond.'

Ad punt 3: de vereisten voor vernieuwing

Het betoog van A. Anema over de algemene condities van een streven naar vernieuwing, kunnen wij concretiseren ten aanzien van een aandacht-trekkend project uit de jaren '20: ***de uitbouw van de belijdenis.***
Ter synode Leeuwarden-1920, kwam een aantal voorstellen uit de kerken in bespreking, die gericht waren op modernisering, resp. aanvulling van de kerkelijke confessie. Het vemieuwings-streven werd op deze wijze heel concreet aan het kerkverband gepresenteerd. Ter synode werd door de rapporteur van de commissie (H. Bavinck) opgemerkt, dat onze gereformeerde belijdenis niet in alle opzichten beantwoordt aan de behoeften van de tijd en niet staat op de hoogte van de tijd. Het betrof volgens deze rapporteur de leer omtrent het gezag van de Heilige Schrift, de kerk en de relatie tussen kerk en overheid.
Er werden deputaten benoemd die zich moesten bezinnen op een eventuele 'uitbouw' van de confessie op genoemde punten.
Eigenlijk hebben deze deputaten niets gepresteerd. Blijkens hun rapporten waren zij niet bij machte aan hun opdracht te voldoen; daarom vroegen zij in 1927 van hun taak te mogen worden ontheven.
Hoe kon zoiets gebeuren? Het enige antwoord op deze vraag is, dat men kennelijk deze taak heeft onderschat, resp. eigen vermogen heeft overschat.[2]
Want voor een dergelijke ingrijpende wijziging of aanvulling van de confessie, heeft men meer nodig dan alleen vernieuwings-enthousiasme.
Men heeft ***echte kennis van de Heilige Schrift*** nodig. Daarmee bedoelen we: meer dan alleen wetenschappelijke kennis. Men moet helder inzicht hebben in het werk van de Heilige Geest die door middel van de Heilige Schrift in de gemeente woont en mensenharten zoekt.
Men moet ook dergelijke ***echte kennis van de belijdenis*** hebben. De belijdenis is de leer van de kerk en als zodanig meer dan verstandelijke waarheidsformule. Wie de belijdenis niet echt kent, kan haar ook niet uitbouwen.
Men zal in ruime mate moeten beschikken over ***historisch besef.*** Waar komen de accentueringen in de belijdenis vandaan? Welke gevaren wilde men buiten de deur houden? Waar zijn de tegenstanders van destijds gebleven?

Wij denken aan de Remonstranten van 1619 en de Dopersen uit 1561. In de twintiger jaren liet zich b.v. de vraag stellen of het Remonstrantisme van destijds en het Methodisme in de twintigste eeuw iets met elkaar te maken hebben. En of het anti-militarisme na de Eerste Wereldoorlog relatie heeft met de doperse denkwijze in de zestiende eeuw.

Ook zal men scherp moeten analyseren wat uit de ***moderne samenleving*** als reëel gevaar naar de kerken toekomt, b.v. op het gebied van ethiek, amusement, huwelijk, kunst, wetenschap. Wat is doorwerking van secularisatie en wat zijn wettige cultuurprodukten, in de natuurwetenschap of de bijbelwetenschappen?
Bovendien zal men in ***kerkelijk besef*** moeten handelen. Wat was de betekenis en de bedoeling van Afscheiding en Doleantie, gelet op de woorden van de confessie? Schuilt de katholiciteit van de kerk in haar leerovereenstemming met het getuigenis van de apostelen? Of doen wij er beter aan te denken vanuit een idee als de pluriformiteit van de kerk, die in zich de potentie heeft om uit te groeien tot een constructie als de 'plurale kerk' (met als consequentie de eliminatie van Dordtse Leerregels en Acte van Afscheiding, etc.)?
Veel van het werk van K. Schilder laat zich verklaren uit een nadenken over dit soort vragen rondom de gereformeerde confessie.

Ad punt 4: de vernieuwing na de mislukking

Wij noemden daareven de naam van K. Schilder. Hij heeft in de jaren '20 op wezenlijke punten zich de vragen en wensen van de jongeren ingedacht en zichzelf verplicht daarop serieuze antwoorden te geven (b.v. terzake van de kerktaal, de psalmberijming, de gezangenkwestie, de psychologie, de zgn. 'mystiek' in prediking en geloofsbeleving). Bovendien was Schilder sterk gericht op de actualiteit (het opkomend barthianisme en – later – het nationaal-socialisme).

In dat alles was Schilder sterk confessioneel bepaald en vandaaruit kwam hij ook op een aantal punten tot een kritische taxatie van het werk van A. Kuyper en H. Bavinck, met name terzake van de kerk. Schilder heeft er hard voor gewerkt om ons duidelijk te maken dat het gereformeerde geloof niet een zaak is van het verleden, maar volop actueel mag heten in de twintigste eeuw. Hij bestreed de gedachte, dat de gereformeerden gereed zouden zijn met de vragen rondom de Heilige Schrift, door de gedachten van J.G. Geelkerken in 1926 af te wijzen.

Over al deze dingen zou meer te zeggen zijn, maar wij moeten ons beperken tot de jaren '20.

Door Schilders brede voorlichting kon er een nieuwe 'beweging der jongeren' in de dertiger jaren ontstaan, die zich onderscheidde van de eerste 'beweging' door haar confessionele bepaaldheid en haar dieper inzicht in de eigen aard van de gereformeerde leer.

Conclusie: de 'vernieuwing' in de jaren '20 is niet gefnuikt[3] door de gebeurtenissen op de synode van Assen-1926, maar mislukt door eigen, interne zwakte.

Wie wijs is, geve daarop acht!

C. Trimp

[1] Wij kunnen de zaak-Geelkerken hier slechts aanduiden. Breder hierover: Om ***de klaarheid der waarheid,*** Groningen 1967.

[2] Breder hierover in ***De Reformatie*** van **30** oktober 1993.

[3] Wij zinspelen hier op het opstel van D.Th. Kuiper, 'Gefnuikte vernieuwing', in ***Jaarboek voor de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland,*** Jaargang 1 (Kok, Kampen 1987), p. 57-87.

UIT DE KERKEN

Beroepen te De Bilt-Bilthoven: A.H. Driest te Buitenpost; te Enkhuizen voor een predikantsplaats met een gedeeltelijke evangelisatietaak: P.H. van der Laan te Eindhoven; te Ten Post i.c.m. Garrelsweer: G. Timmermans, kandidaat te Kampen; te Vleuten-De Meem i.c.m. Maarssen-Breukelen: R.H. Knigge, kandidaat te Kampen; te Zwolle-Zuid voor het werk onder mensen met een gehoorhandicap: J.W. Boerma te Onnen.

Aangenomen naar Veenendaal (2e predikantsplaats): D.J. van Diggele te Oosterwolde i.c.m. Wijnjewoude, die bedankte voor Almelo, Haarlem en Monster.

JUBILEUM

Zaterdag 14 februari was het veertig jaar geleden dat ds. A.G. Versteeg te Groningen, emeritus-predikant van de Geref. Kerk van Groningen-West, in het ambt bevestigd werd.

Ds. Versteeg werd 3 januari 1925 te Amersfoort geboren. Hij bezocht de handelsdagschool in Amersfoort, het Chr. Lyceum (afd. HBS) in Zeist en deed staatsexamen gymnasium. Daarna studeerde hij aan de Theologische Universiteit te Kampen. Ds. Versteeg deed op 14 februari 1954 intrede in Arum. Vandaaruit diende hij de kerken van de Noordoostpolder, later Creil-Emmeloord (1959), Stadskanaal (1965) en Groningen-Zuid (1975); na de splitsing in 1977, Groningen-West. Hij ging per 1 maart 1987 met emeritaat. Ds. Versteeg was afgevaardigde naar de Generale Synode van Hoogeveen 1969-1970, Hattem 1972-1973 en Kampen 1975.

DEPUTATEN

Het deputaatschap I.R.T.T. (Institute for Reformed Theological Training) (Ned.: Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting I.G.T.T.). Adres: Postbus 112, 8050 AC Hattem, Bank ABN/AMRO reknr.: 43.72.04.987.

Deputaten: drs. C.J. Haak (voorz.), ds. J.A. Boersema, ds. M.H. Oosterhuis, ds. T. Wendt, ds. D.J. Zandbergen, J.M. Töpfer (secr.). Adres: Oranje Nassaulaan 2, 8051 PB Hattem a (05206) 42004.

ADRESWIJZIGINGEN ED.

Ruinerwold/Koekanje * ***Diaconie:*** H. Snijder, G.V. Kerkwijkstraat 1, 7961 CD Ruinerwold a (05222) 2069.

GEEN LEUGEN

'En in hun mond is geen leugen gevonden; zij zijn onberispelijk.'

Opb. 14,5

Zou dat waar wezen? Ja, het staat wel in de bijbel: van die 144.000. Dat ze op geen onwaarheid betrapt konden worden. Maar er staat ook in, dat alle mensen leugenachtig zijn. Geen een uitgezonderd. En wie in zijn spreken niet struikelt, is volgens Jacobus een volmaakt man.
Wie dat van zichzelf wil beweren, mag opstaan.
Conclusie: wij behoren in eik geval niet bij dat getal, dat Johannes in het gevolg van het Lam zag. Die maakte immers school op de berg Sion. 12 x 12 x 1000 discipelen van overal volgden Hem.
Hun lesprograrn bestond naast het narekenen van het getal van het beest 666, uit het instuderen van een nieuwe engelenzang (vs. 3). En dan nog een heleboel praktische vorming op het gebied van de levensheiliging.
Niet alleen 's zondags hangen zij aan zijn lippen op hun vluchtheuvel. Ook 's maandags tot en met de (vrije) zaterdag volgen zij hun Leermeester op de voet.
Zo zag de banneling op Patmos in een flits de heilige algemene christelijke kerk. En het moet hem bijzonder goed gedaan hebben. Dat dit in deze wereld van het eigen-baas-beest en het leugenbeest (hfdst. 13) nog mogelijk was! Zij zijn het, die... Daar heb je ze, zowaar!

Prachtig, maar moet ons nu niet de schrik om het hart slaan? Passen wij wel in dit signalement? Als dat eindigt met: geen leugen in hun mond aangetroffen? Zij zijn vlekkeloos? Is de kerk, waarin je samenschoolt zó waar? Nog niet, wees maar eerlijk.
En toch spreekt de grote Openbaarder zo over zijn discipelen. Neem nou Nathanael, een van de eerste 12. Die noemt Hij gelijk al: waarlijk een Israëliet, waarin geen bedrog zit. Dat wist Christus al op afstand en nog voor de man geroepen werd tot volgen, waar Hij ook heen ging. Zo sterk! Johannes heeft er zelf van getuigd in zijn evangelieboek. De Here kende hem van te voren als de gelovige, die straks Hem belijden zal als de Zoon van God. En dat ondanks zijn geschamper aanvankelijk over Jezus' veel te lage vertrekpunt, Nazareth.
Kennelijk maakt dit Lam-ter-slachting uit, wie de ware leerlingen van Hem zullen zijn. Hij ging hen daarvoor kopen, om iets prachtigs voor Hem en zijn Vader te worden. Om door zijn voortgaande lessen zelfs steeds meer op Hem te gaan lijken: Onberispelijk en vlekkeloos, zei Petrus al in zijn eerste brief. En in zijn mond is geen bedrog gevonden (1 Pe. 1,19.2,22). Het signalement van het Lam, wat de profeet Jesaja al opgaf in zijn beroemde 53e hoofdstuk.
Dáár passen we in met al onze ongerechtigheden. Daar ziet de Vader u al achter — komen. Vandaar dat positieve oordeel: En er valt niets op hen aan te merken!
Geen leugen te ontdekken. Als je maar dicht achter dat Slachtoffer aan zit. Als je behalve het 'met Hem'-zijn op zondag maar met een overweldigd hart ook stage bij Hem loopt op maandag. Dan wordt je apostolische geloofsbelijdenis over 'onze Here' en de vergeving der zonden geen leugen in de praktijk. Dan zal je schoolpsalm, die je de engelen daar na mag zingen over de nieuwste en laatste werken van God, een vlag zijn, die de lading wél dekt. Dan heb je niet ja tegen Hem gezegd op de dag van je openbare belijdenis om vervolgens nee te doen. Dan ben je waar in het verdriet over je zonden; en in je eden tot een Godvrezend huwelijk en een Godvrezende opvoeding van je kinderen. Uw ja blijft, al was het soms haperend, toch ja. En uw nee tegen de nieuwe Babel-cultuur van het beest wordt niet stiekemweg ja met de jaren.
Als we wel zeggen een levende band met God te hebben, maar intussen in de duisternis wandelen, dan liegen we, had Johannes al in zijn eigen eerste brief vastgesteld. En de waarheid is in ons niet.
Maar in zijn licht je weg nemen geeft een goede band ook met elkaar; en het bloed van Jezus zijn Zoon reinigt ons van alle zonde (1 Joh. 1,6.7). Het schoolresultaat: geen leugen te bekennen. En de oorzaak: de Meester kende u, allang!

R. Heida

EEN TROUWBELOFTE OP EEN ZOLDERKAMER?

Wij hebben in twee voorgaande artikelen gezien, hoe het huwelijksformulier voor verbetering vatbaar is. Tal van uitdrukkingen worden vandaag niet meer begrepen. Of het gevaar is groot, dat zij verkeerd worden opgevat. De woordkeus was ook niet altijd even gelukkig. Tal van aanstaande bruidsparen hebben daar, in mindere of meerdere mate, moeite mee. Vandaag willen we, in een afsluitend artikel, nog wat meer de revue laten passeren. In de hoop, dat het mag bijdragen aan een herschrijving van dit formulier.

Eén vlees

In het formulier staat, dat man en vrouw één vlees zullen zijn. Wat daarbij wordt gezegd, is letterlijk uit de Bijbel genomen.
Eerst het lied van Adam:

'Dit is nu eindelijk been van mijn gebeente
en vlees van mijn vlees;
deze zal 'mannin' heten,
omdat zij uit de man genomen is.'

Vervolgens lezen wij de conclusie die in Genesis 2 uit dit lied getrokken wordt:
'Daarom zal een man zijn vader en moeder verlaten en zijn vrouw aanhangen en zij zullen tot één vlees zijn.'
Dat kan dus niet verkeerd zijn. Maar 't is wel de vraag, of het duidelijk genoeg is. En kan de dijk misschien een beetje hoger, om de vloed van subjectivistisch denken te keren?
Want de betekenis van het één-vlees-zijn heeft in de wandelgang, op de klank af, intussen een ernstige versmalling ondergaan. Als ik een enquête zou houden, zou naar ik meen wel 90% van de ondervraagden de gedachte hebben dat je één vlees wordt door met elkaar geslachtsgemeenschap te hebben.
Een element van waarheid zit daar natuurlijk wel in. Paulus waarschuwt in 1 Cor. 6 : 16 dat je je hecht aan een hoer door gemeenschap met haar te hebben. Je wordt één lichaam, één vlees met haar; dan ben je los van het lichaam van Christus.
Aan de andere kant, als je een huwelijk aangaat, zul je het één-vlees-zijn heel letterlijk moeten en mogen nemen. Op die manier is de geslachtsgemeenschap de invulling daarvan.
Maar daarin gaat de betekenis van het één-vlees-worden niet op! Daar begint het zelfs niet mee.
Toen Adam zijn vrouw kreeg en zijn lied zong, 'been van mijn gebeente en vlees van mijn vlees', had hij het niet over een daad van geslachtsgemeenschap die hij met zijn mannin had gehad. Hij bedoelde, dat de vrouw uit de man genomen was. Zij was echt letterlijk zijn vlees! Hij ontving haar van God in een totale *levens*gemeenschap.[1] Met het oog niet te zien, zij waren twee personen. Maar in het geloof te bewaren: deze twee zijn één! Die eenheid was dus niet het gevolg van Adams geslachtsdaad, nee, zij was Gods scheppingsdaad.
Daarvan maakt God op staande voet een regel. Voortaan zal iedere man die trouwt zó met zijn vrouw verbonden zijn. Hij zal één vlees met haar worden, doordat God die twee samenvoegt. Daar is dan meteen het argument tegen echtscheiding: Gòd heeft samengevoegd, zo dat je niet meer twee bent, maar één (Mt. 19).

Gòd voegt samen

Waarom is dit zo belangrijk?
Wel, als je het één-vlees-worden versmalt tot het gemeenschap hebben met elkaar, kun je dat inderdaad wel met z'n tweeën regelen op een zolderkamertje. Dan vervloeit de grens tussen het niet en wel getrouwd zijn. Je neemt het helemaal in eigen hand, waarna de vraag wel moet opkomen: 'wat heeft de ambtenaar van de burgerlijke stand hiermee te maken?'
Daarom zou ik in het huwelijksformulier deze passage herschreven willen zien op die manier, dat duidelijk naar voren komt dat *God* samenvoegt. Dat *Hij* ons tot één vlees maakt, en wel met dezelfde scheppingskracht en verstrekkendheid als Hij Adam en Eva samenvoegde in het Paradijs. Dan krijgt iedereen helder voor ogen wat hij op zijn trouwdag ontvangt, en dus niet eerder of later. En we zien allemaal, dat een huwelijkssluiting met z'n tweeën niet kan. Het is altijd een zaak van minstens drie: Eén voegt samen en twee worden door Hem samengevoegd.
Voor dat samenvoegen wil God de dienst van mensen gebruiken. Per land of cultuur kan dat verschillend zijn. Vroeger waren er oudsten in de poort, nog eerder waren het de stamhoofden die dit regelden. Vandaag is het in Nederland de ambtenaar van de burgerlijke stand; in an-

dere landen kan het een predikant zijn en nog steeds zijn er tal van verschillende gebruiken. Maar bij al die verschillen is de overeenkomst duidelijk: Gòd voegt samen. Zodoende is het concreet aanwijsbaar wanneer je nog niet bent samengevoegd en wanneer wel, wanneer je niet één vlees bent en wanneer wel.
Zou een dergelijk concreet geschreven formulier niet een steun in de rug zijn voor tal van jongeren en hun ambtsdragers, die samen in de Schrift willen zien wat Gods wil is?
Als ik nu naar het huidige formulier kijk, met deze kennis in mijn hoofd, herken ik de bedoeling wel. De woorden staan er allemaal, tot en met 'diepe levenseenheid' toe. Dus wat de intentie betreft hoeft het geen ommezwaai te zijn.

Kinderzegen

Het formulier is duidelijk op het punt van de gezinsvorming. Dit wordt omschreven als het tweede doel van het huwelijk. Onder de zegen van God, die gezegd heeft 'Weest vruchtbaar en wordt talrijk' zullen man en vrouw meewerken aan de uitbreiding van het menselijk geslacht. Dit is een Schriftuurlijke waarheid, al wordt het soms niet meer zo ervaren.
Mijn vraag is echter, waarom deze doelstelling slechts gefundeerd wordt met een citaat van Gen. 1 : 28. De 'uitbreiding van het menselijk geslacht' spreekt niet ieder even sterk aan. Ook kan daarbij de gedachte opkomen, dat dat later nog wel eens kan. Is de wereld niet ruimschoots bevolkt inmiddels? Is Gen. 1 : 28 een tijdloze waarheid?
Ik zeg niet dat ik deze gedachten deel, ik constateer alleen dat deze passage wellicht wat te kort is.
Zou het niet een winst betekenen wanneer hierbij een verwijzing kwam naar Gen. 17 : 7? Wanneer God zijn verbond opricht met Abraham doet Hij dat meteen met zijn nageslacht. Een machtig verbond! Maar Abraham had nog geen kinderen. Ja, wel was Ismael geboren, maar dat was zo de bedoeling niet geweest. Het zaad waarop de belofte sloeg moest nog geboren worden.
Had Abraham toen het antwoord kunnen geven: 'Maar ik wil helemaal geen kinderen?' Dat zou ondenkbaar zijn geweest. Gods verbond legt beslag op hem. Het legt beslag op heel ons leven, dus ook ons huwelijksleven, inclusief alle talenten die God daarin gegeven heeft. Een opmerking in die geest zou het formulier zeker verrijken.
Meteen zou hierin een verwijzing liggen naar de verdere gezinsvorming: talenten zijn om mee te woekeren, dat snapt iedereen. Dat wil niet zeggen dat je er onbeheerst mee om moet gaan, nee, woekeren is dat je je talenten naar vermogen gebruikt. In de praktijk ontdek je dan vanzelf je grenzen.
Ook hierin zijn man en vrouw dan volop bezig voor het aangezicht van God. Zij mogen – als God het wil – kinderen het leven geven, voor wie Hij een Vader wil zijn. Zoiets mag ook zwart op wit worden gezet. Een verwijzing naar Ps. 25 : 12, 13 zou hierbij goed passen.

Opvoeding

Wat ik in dit verband niet snap is, dat het huidige formulier het doel van de geloofsopvoeding eerst zoekt in de eer van God, dan in de opbouw van de kerk, en pas op de laatste plaats in het heil van die kinderen. Naar mijn idee zouden tenminste de nummers 2 en 3 van plaats moeten verwisselen. Begint het belang van de geloofsopvoeding niet bij God en het kind samen?
In het gebed komt het heil van de kinderen helemaal niet meer aan de orde. Daar wordt gevraagd dat zij godvrezend zullen worden opgevoed tot eer van Gods naam, tot opbouw van de gemeente en tot verbreiding van het evangelie. Dit gemis kan haast niet anders dan een vergissing zijn.

Terreinenscheiding?

Bij het noemen van de ***wederzijdse verplichtingen*** wordt de bruidegom aangesproken in zijn beroep, zijn inkomen. Hij moet beloven trouw zijn werk te doen zodat hij zijn gezin kan onderhouden. Bij de bruid komen wij dat zo niet tegen. Zij moet haar man tot hulp zijn en ook goed voor haar gezin zorgen.
Deze formulering is naar de Schrift. Zij vloeit rechtstreeks voort uit het hoofd-zijn van de man, wat vooral deze spits heeft, zo zagen wij: 'hij is het die het lichaam in stand houdt'. Daarom wordt de vraag naar het onderhoud gesteld aan de man, niet aan de vrouw. Andersom komt de zorg voor het gezin in de eerste plaats op naam van de vrouw. Zij wordt behouden mét haar kinderen, wordt haar beloofd (1 Tim. 2 : 15).
Daarin is de vrouw zeker niet de mindere. Wanneer straks de groten en de kleinen voor God staan zijn alle carrières voorbij, directeursfuncties zijn dan verleden tijd. Maar de gelovige vrouw mag daar staan met haar kinderen; zij baarde hen met het oog op de eeuwigheid.
Dus naar de letter is deze passage van het formulier wel in orde. En toch voldoet zij niet. Waarom niet? Omdat de indruk wordt gewekt dat hier aan terreinenscheiding wordt gedaan. Waarom wordt aan de man alleen gevraagd het gezin te ***onderhouden?*** Is dat niet te smal geformuleerd? Heeft de man niet meer taken en verantwoordelijkheden naar zijn kinderen toe?
En waarom wordt aan de vrouw gevraagd haar man tot hulp te zijn, terwijl in het midden wordt gelaten wat die hulp allemaal zou kunnen inhouden? De eigen tijd stelt hier vragen die niet beantwoord worden, dat lijkt mij voldoende reden deze passage te herschrijven.
Want het hulp-zijn van de vrouw is ***in de praktijk*** nogal eens vertaald in een beperking van haar mogelijkheden. Zij zou sommige dingen niet mogen doen die een man wel mag, zoals het hebben van een betaalde baan, het ontwikkelen van haar talenten buitenshuis, in allerlei vorm. Het is te begrijpen dat sommige zusters (en broeders) daar wat alert op zijn geworden. Want in de Schrift is het hulp-zijn van de vrouw betrokken op de volle breedte van het leven. Adam kreeg geen hulp om bepaalde taken op af te schuiven en de rest alleen te doen, nee, zij zouden in

alle dingen elkaar trouw helpen. Het beeld dat dit oplevert zien we in Spreuken 31: de vrouw als moeder in haar gezin. Zij heeft er plezier in goed voor man en kinderen te zorgen. Je ziet haar naaien met het oog op de komende winter. Ook is zij goed voor het personeel. Onbetaalbaar, een vrouw die zo haar plaats verstaat. Toch heeft ze tegelijkertijd een brede interesse: zij produceert artikelen voor de koopman, zij zorgt voor een stuk inkomen, zij drijft handel en zij werkt op het land. Daarmee doet zij haar man goed en geen kwaad, zo lezen wij. Zij is uitermate vindingrijk in het uitbuiten van haar mogelijkheden. Ieder prijst haar daarom, haar man en kinderen als eersten. Wat een ***hulp,*** over de volle breedte van het leven!

Maar wij hebben een tijd meegemaakt, die nog niet eens voorbij is, dat menige huismoeder lelijk werd aangekeken wanneer zij de vrijmoedigheid had zo vindingrijk te zijn. Haar hulp werd thuis verwacht, en eigenlijk daar alleen. Het is hier de plaats niet om daar dieper op in te gaan, maar wel is tegen deze achtergrond te begrijpen dat op dit punt de – op zich juiste – formulering van het huwelijksformulier niet voldoet. De huismoeder in de Schrift kent een grote maatschappelijke betrokkenheid. Anderzijds is ook de huisvader rechtstreeks betrokken in de opvoeding en de onderwijzing van zijn kinderen (Joz. 4 : 20-24, Spr. 1 : 8, Ef. 6 : 1-4).

Nogmaals, het formulier ontkent dit allemaal niet. Bij de eerste ***doelstelling*** van het huwelijk lezen wij, dat man en vrouw elkaar trouw zullen helpen ***in alle dingen*** van het tijdelijke en eeuwige leven. Dan zal het vast geen probleem zijn, deze breedte ook te laten doorklinken in de ***wederzijdse verplichtingen.***

Dubbele belofte

Tenslotte iets over het verschijnsel, dat bruidegom en bruid tijdens de kerkdienst twee keer 'ja' moeten zeggen. Natuurlijk is dat niet verkeerd, maar ik vraag me wel af wat de zin hiervan is.

De eerste vraag immers, die aan bruidegom en bruid samen wordt gesteld, bevat in geen enkel opzicht iets anders ten opzichte van de eigenlijke vragen, die aan elk afzonderlijk worden gesteld.

Die eerste vraag is: 'Verklaart u hier voor God en zijn heilige gemeente, dat het uw oprechte voornemen is in uw huwelijk overeenkomstig Gods wil te leven?' Als het goed is, heeft de kerkeraad reeds eerder naar dit voornemen gevraagd. In ieder geval heeft hij al twee zondagen eerder publiek afgekondigd, dat deze bruidegom en bruid de kerkelijke bevestiging van hun huwelijk hebben aangevraagd, juist omdat zij in het huwelijk tot Gods eer en naar zijn Woord willen leven. Is het dan niet een beetje raar om daar op de trouwdag nog eens naar te vragen?

De Deputaten voor de herziening van het Kerkboek, die rapport uitbrachten aan de Generale Synode van Arnhem 1981, hadden deze eerste vraag aan het bruidspaar-samen tussen haakjes gezet. Met de opmerking erbij, dat zij deze vraag overbodig achtten. Evenwel, mocht de synode toch zo'n vraag willen inlassen, dan was er een concept.

Wie vervolgens de Acta naleest om te ontdekken, hoe de discussie op dit punt verlopen is, doet een verrassende ontdekking. Nadat enkele andere formuleringen werden besproken, werd de tekst van het formulier met algemene stemmen definitief vastgesteld. Blijkens de Acta is over dit concept-tussen-haakjes ter synode met geen woord gerept. Is het over het hoofd gezien? Kennelijk werd het met de tekst van heel het formulier stilzwijgend (en onbedoeld?) aangenomen. En bij de drukker zullen toen de haakjes wel verdwenen zijn...

Tenslotte

De tekst van mijn artikelen was vrijwel klaar, toen ik het januari-nummer van ***Bij de Tijd*** ontving, met daarin de bijdrage van Anton Langeler getiteld ***'Huwelijk, hoofd en hulp'.*** Mijn schrijven is dus niet op te vatten als een stilzwijgende bestrijding hiervan. Wel hoop ik zoveel aangedragen te hebben, dat ieder die een beetje bij de tijd is inziet, dat het afschaffen van het huwelijksformulier niet kan, zoals Anton Langeler voorstelt. Onze tijd heeft juist behoefte aan een duidelijk formulier, om de heiligheid van het huwelijk hoog te houden.

B. Luiten

[1] *J.* Douma, *De tien geboden III,* Kampen 1988, blz. 18

VERKIEZINGS-VERGADERING

In de komende twee maanden zal in veel gemeenten weer het proces van de jaarlijkse verkiezing van ouderlingen en diakenen plaatsvinden. Naar aanleiding van vragen die ik kreeg wil ik over twee aspecten van het verkiezingsgebeuren iets schrijven:

1. ***Kunnen we onze verkiezingen niet wat*** anders inrichten, ***om te bevorderen dat er meer mensen meedoen en om ook het stemmen meer in een geestelijk kader te zetten?***
2. ***Er worden nogal vaak*** tussentijdse verkiezingen ***gehouden. Je merkt dat het een devaluatie ervan in de hand werkt, en dat de animo om er biddend en stemmend bij betrokken te zijn, afneemt. Wat zouden we daaraankunnendoen?***

Op geestelijk niveau

Wanneer er een verkiezing van ambtsdragers wordt gehouden, is dat in bijbels licht gezien een belangrijk moment in de opbouw van de gemeente. Het is de Here Christus zelf, die ambtsdragers aan zijn gemeente geeft. Hij zorgt ervoor, dat er telkens voor het opbouwwerk in de gemeente mensen zijn met geloof, met wijsheid, met beschikbaarheid,met capaciteiten en mogelijkheden.

De Schrift zegt: zulke mensen zijn geschenken van de verhoogde Here Christus. Hij maakt vanuit de hemel zijn bruid rijk met kado's (Hand. 20 : 28, Rom. 12 : 3-8, 1 Kor. 12 : 4-11, Ef. 4 : 7-16). De ambtsdragers zijn onze 'bruidskado's'. Hij maakt ons daar blij mee. Zo doet een bruidegom dat. Wij mogen er ons rijk mee voelen. Zo gaat dat met een bruid die kado's krijgt.

Als je Hand. 20 en 1 Kor. 14 leest, dan valt ook op, hoezeer God zelf hoogstpersoonlijk betrokken is bij de gaven en functies/diensten in de kerk. Hand. 20 : 28: 'Ziet dan toe op uzelf en op de gehele kudde, waarover de ***Heilige Geest*** u tot opzieners gesteld heeft, om de gemeente ***Gods*** te weiden, die Hij Zich door het bloed van zijn Eigene ***[Christus]*** verworven heeft'. Vader, Zoon en Geest staan er achter.

En in 1 Kor. 14 : 4-6 opnieuw die verwijzing naar God drieënig:

- verscheidenheid in genadegaven, maar dezelfde Geest;
- verscheidenheid in bedieningen, maar dezelfde Here (Christus);
- verscheidenheidin werkingen, maar dezelfde God.

Gaven, bedieningen en werkingen in de gemeente – we mogen er Vader, Zoon en Geest om loven!

Maar wie moeten nu precies ambtsdragers in de gemeente zijn? Dat wijst de Here zelf aan. Niet door een rechtstreekse brief uit de hemel. Maar 'in de weg van de middelen', zoals we dat noemen. Het is de Geest van God, die sommigen in de gemeente extra bekwaam maakt om voortrekkers te zijn in de opbouw. Het zijn gewone mensen. En toch vallen ze op als mensen vervuld met Geest en kracht, gesierd met geschiktheid voor de speciale ambtelijke dienst.

Door hun zulke gaven te geven wijst Gods Geest van zijn kant aan, wie Hij aan ons als mogelijke ambtsdragers geven wil. En om deze mensen ook concreet te roepen tot de dienst in de kerk, schakelt God de hele gemeente in. Onder leiding van de oudsten gaat de gemeente eerst nadenken, gaat ze de gaven voor het ambt bij broeders opmerken en signaleren. En als het dan tot de vorming van dubbelgetallen is gekomen, dan gaat de gemeente stemmen.

Dat stemmen is geen administratieve handeling. Het is geen op democratische basis naar voren schuiven van 'jouw mannetje'. Maar het is een geloofshandeling. Het is een gelovig overwegen van de gaven en mogelijkheden van elke voorgestelde broeder. En dan kies je degenen van wie je meent, dat zij het meest vruchtbaar en heilzaam tot opbouw van de gemeente zullen werken.

Via onze met pen of potlood ingevulde briefjes is de Here bezig om definitief die mensen te roepen en aan de gemeente te geven, die Hij onder ons aan het werk wil hebben. Ik denk aan het mooie verkiezings-gebed bij de keuze van de apostel Matthias in Hand. 1 : 24: ***'Wijs*** Gij, ***Here, kenner van aller harten, die ene aan, dien Gij van deze twee hebt uitgekozen'.*** Dat is het niveau waarop ons verkiezen plaats mag vinden: gestalte geven aan de roeping van God en de verkiezing door de Heilige Geest!

Als we dat nu concreet dit voorjaar in onze eigen gemeenten gaan invullen, dan is het heel nodig om het geestelijk niveau te bewaken. We mogen elkaar bijv. aanvuren om bij zo'n gelegenheid niet thuis te blijven zitten, of – als de verkiezing na een kerkdienst wordt gehouden – de koffie thuis belangrijker te vinden. En we moeten er voor zorgen dat door een regelmatig onderwijs uit de Schriften, en door de toonhoogte waarop de vergadering geopend, geleid en gesloten wordt, het geestelijk karakter voor iedereen transparant is.

Praktische vormgeving I

Dan is het goed – en daar wil ik hier nu eens speciaal aandacht voor vragen – om ook op praktische factoren te letten. Wanneer een kerkeraad de gemeente op een doordeweekse avond samenroept alleen voor een verkiezing, stimuleert dat niet om te gaan. En ook voor de trouw komende gemeenteleden kost het toch maar weer een halve

avond. Vooral als het een paar keer per jaar gebeurt, vraag je je af: kan het ook anders?
Ik geef twee vormen in overweging, die vooral in grote gemeenten aan bezwaren tegen een ongunstige tijd of een onevenredig tijdsbeslag tegemoet komen.
Vorm 1 is deze. In aansluiting aan de kerkdienst wordt een korte gemeentevergadering gehouden. Na zingen en het lezen van een direct toepasselijk Schriftgedeelte volgt een eenvoudig gebed om de leiding van Gods Geest. Daarna worden de kandidaten genoemd en de stembriefjes uitgedeeld. Die bevatten een deel voor het invullen van je eigen naam en een kandidaten-gedeelte. Die worden afzonderlijk ingezameld. Zo komt tegelijk de presentie vast te staan en wordt onwettig stemmen tegengegaan.
De beide stapels briefjes worden direct geteld. De aantallen moeten uiteraard gelijk zijn. Aan de vergadering wordt het aantal van de ingeleverde briefjes en van de tevoren ingekomen stembrieven meegedeeld. Daarna wordt de vergadering met gebed gesloten.
Een stemcommissie telt vervolgens de stemmen, maakt een proces-verbaal op en deelt de uitslag aan de kerkeraad mee. In de middagdienst wordt die uitslag aan de gemeente bekend gemaakt. Is er een herstemming nodig, dan vindt die de volgende zondag op dezelfde wijze plaats. Het proces-verbaal wordt in het kerkblad gepubliceerd. Er blijft mimte voor bezwaren tegen de gang van zaken.
Wanneer men in een gemeente dubbele diensten heeft, is deze werkwijze ook mogelijk. Dan moeten wel de aanvangstijden van de diensten twee uur uit elkaar liggen, dus 8.30 en 10.30 of 8.45 en 10.45 uur. De predikant dient er trouwens voor de lengte van de dienst rekening mee te houden, dat daarna nog een andere activiteit komt! Maar als dat een bijeenkomst is voor het gezamenlijk biddend herkennen van de gaven van de Geest, dan mag de eigenlijke kerkdienst toch wel wat korter zijn?
Als je het zo doet, hebben de mensen na een (soms lange) kerkdienst niet nog eens een tweede lange zit. Ook voor wie niet stemgerechtigd zijn is het dan niet zo'n opgave om er bij te blijven. Ze hoeven ook niet apart in de week nog eens een keer te komen. Het gaat allemaal sneller en daardoor plezieriger! In de gemeente waar ik emeritus van ben, Enschede-Oost, heeft men met deze manier al jaren een goede ervaring.

Praktische vormgeving 2

Vorm *2* is er een, waarvoor ik sinds jaren al wel eens hier en daar heb gepleit, maar waarvan ik onlangs voor het eerst hoorde dat een gemeente hem wilde invoeren. De verkiezing krijgt daarbij een plaats in de kerkdienst.
Er zijn m.i. geen redenen aan te wijzen van principiële aard om de verkiezing beslist buiten de kerkdienst te houden. Het heeft altijd iets geforceerds om direct na de zondagse samenkomst met de gemeente een aparte tweede bijeenkomst te houden, die toch óók een gemeentevergadering is. Eerst sluit je de bijeenkomst van de gemeente af met een slotzang en met de slotzegen. En tien minuten later open je weer een bijeenkomst van de gemeente met gezang, gebed en Schriftlezing.
Waarom is dat nodig? Is het verkiezen dan toch iets minder geestelijks dan collecteren of bidden voor de noden van kerk en wereld of de bevestiging van ambtsdragers? En bovendien, je wilt toch graag, dat de geméénte bidt en dat de geméénte kiest en dat de geméénte hartelijk bij de vervulling van de vacatures betrokken is?
Je zou dus die twee gemeente-bijeenkomsten in elkaar kunnen schuiven. De verkiezing wordt dan een onderdeel van de kerkdienst. Eventuele praktische bezwaren zijn gemakkelijk te ondervangen, als men te werk. gaat zoals in vorm 1 beschreven.
Het gaat dan als volgt. In de dienst wordt op een bepaald moment de stemming aangekondigd. We zingen een lied. Er zijn er genoeg die op dit werk toepasselijk zijn! We lezen een passage uit de Schrift. We bidden samen een kort, speciaal op de stemming gericht gebed. Daarna de briefjes uitdelen en inzamelen. Telling vindt na de dienst door een commissie plaats en door ieder die er bij wil zijn. De uitslag wordt 's middags bekend gemaakt. Zo zou het heel goed kunnen.
Wanneer we dit op een stijlvolle manier uitvoeren, zullen er zich net zo min praktische bezwaren voordoen als bij b.v. koiiekteren of avondmaal vieren. Om maar iets te noemen: met orgelspel kunnen we de tijd van het invullen van de briefjes overbmggen. Stilte daarbij is trouwens ook geen ramp!
Ik zie in een dergelijke werkwijze winst ten aanzien van de betrokkenheid van de gemeente, en het beter tot zijn recht komen van het geestelijk karakter van de verkiezing. Die beide komen vaak in het gedrang. Een verkiezing wordt meestal maar door de helft van de stemgerechtigden bijgewoond. Ze kan ook gauw een formaliteit worden in een bureaucratische vormgeving. Letten op gaven van de Geest, letten op Schriftkennis en wijsheid, letten op betoon van geest en geloofskracht – dat is menigmaal te hoog gegrepen. Dan wordt het criterium: een 'degelijk voorkomen', een sympathieke manier van optreden, of verwachting dat iemand een 'progressieve' inbreng zal hebben.
De gemeente kan in zo'n 'verkiezingsdienst' heel mooi onderwezen worden met wat Gods Woord ons leert over het 'begeren van het opzienersambt' (1 Tim. 3). Of over de roeping om voor het werk in Gods koninkrijk beschikbaar te zijn. Of over het risico van partijvorming in de gemeente. Of over de betekenis van gaven en ambten in de kerk.
Goed om met deze dingen op zo'n zondag prekend en luisterend, biddend en zingend bezig te zijn. De vormgeving is daarbij een hulpmiddel tegen verzakelijking en vermenselijking van het verkiezingsgebeuren. Zou dat niet zegenrijk kunnen werken in de gemeente?

Tussentijdse verkiezingen

Vervolgens nog iets over het fenomeen van de tussentijdse verkiezingen.

In veel gemeenten is er tegenwoordig drie tot vier keer per jaar een verkiezingsvergadering. Om te beginnen is er natuurlijk de 'grote' verkiezing in het voorjaar. Daar worden, zeg maar, acht broeders verkozen. Broeder Jansen vraagt echter ontheffing van zijn benoeming tot ouderling. Dus komt er een tweede verkiezing, ook nog in het voorjaar. Voor de zomervakantie worden de broeders bevestigd. Je bent nu hopelijk voor een jaar klaar.

Maar nee, in oktober blijkt diaken Pieterse een nieuwe baan te hebben gekregen in een andere provincie. Hij gaat verhuizen en vraagt dus ontheffing. Hetgeen hem verleend wordt. We mogen weer een nieuwe procedure starten: namen opgeven, tal stellen, verkiezen, benoemen, bevestigen. Broeder Gerrits wordt onze nieuwe diaken. Na deze tweede ronde twee maanden rust.

In december valt br. Karelse uit. Hij liep al lange tijd 'op zijn tenen'. Nu is het mis, hij is overspannen geraakt. Hoopt over drie maanden weer zijn gewone werk te kunnen doen. Maar ouderling zijn zit er de eerste jaren niet meer in. Jammer, hij was altijd een goede ouderling.

We moeten dus weer een vacature vervullen. Op de kerkeraad wordt de zaak besproken. Daar komt tegelijk de dringende noodzaak aan de orde van een uitbreiding van het aantal wijken. De kerkeraad besluit: laten we nu een extra wijk creëren en dus niet één, maar drie ouderlingen erbij kiezen. De procedure wordt weer gestart: namen opgeven, tal stellen, verkiezen, benoemen, bevestigen.

Maar helaas, br. Simons, een van de drie verkozenen, wil de benoeming aannemen, maar krijgt twee dagen na de verkiezing van zijn baas te horen, dat hij zeer waarschijnlijk binnen een half jaar wordt overgeplaatst naar een filiaal in het Noorden des lands. Kan dus de benoeming niet aannemen. Daardoor ook deze keer een verlengde verkiezing.

De twee nieuwe ouderlingen worden op de eerste zondag van januari bevestigd. En dan blijft het gelukkig rustig tot eind maart. De 'jaarlijkse' verkiezing is weer in aantocht. Dus starten we de procedure: namen opgeven, ... en wat daar verder volgt.

Dat waren dan drie complete procedures met vijf vergaderingen waarin gestemd moest worden en drie bevestigingsdiensten – en dat alles binnen het jaar.

Niemand is hier eigenlijk iets kwalijk te nemen. Een nieuwe baan, daar solliciteer je voor, zegt iemand. Maar als hij een goede kans krijgt om zich te verbeteren, moet Pietersen dat dan laten lopen omdat hij nog twee jaar diakenschap voor de boeg heeft? En Karelse, ja Karelse was ook liever niet overspannen geworden. En Simons kan zijn overplaatsing naar het Noorden des lands ook niet helpen.

Toch bevredigt de gang van zaken niet. Vooral in grote gemeenten maak je deze opeenvolging van verkiezingen regelmatig mee. Moeten we dat accepteren? Ik meen van niet. Voor de kerkeraad betekent het een onevenredig beslag op tijd en energie. En de gemeente wordt er gauw moe van, zeker als de verkiezingen ook nog vaak op doordeweekse avonden gehouden worden. Het door de Geest van God geleide verkiezingswerk dreigt een vervelend 'rondje' te worden, dat je telkens maar weer draaien moet.

Wat kunnen we eraan doen? Niet zo heel veel, maar toch wel iets. De kerkeraad kan besluiten om niet vaker dan twee keer per jaar verkiezing van ouderlingen en diakenen te houden, b.v. begin mei en half november. Wanneer een broeder ontheffing van zijn ambt moet vragen, kan hij dit in principe alleen op die twee momenten per jaar krijgen.

Moet hij beslist eerder zijn taak neerleggen, dan vertrekt hij wel, maar blijft zijn vacature duren tot het afgesproken halfjaarlijkse moment. In de tussentijd nemen andere broeders het werk waar. Dat betekent voor enkele broeders wel iets meer werk. Maar men hoeft veel minder tijd te besteden aan vergaderingen voor talstelling en verkiezing. Het geeft meer rust op het verkiezingsfront. En het voorkomt dat mensen gaan zeggen: 'wat vervelend zeg, er is alwéér een verkiezing!'

Zou het niet goed zijn om ons eens over deze dingen te beraden? Zorgvuldig beleid vanuit een geestelijke optiek kan hier uitholling van onze kijk op ambt en verkiezing voorkomen. Zodat wij in onze gemeente de ambtsdragers telkens ontvangen als fijne kado's van onze Bruidegom!

M. te Veld

HIJ DIE DE HOGE BOMEN GEVELD HEEFT

Met het volgende wil ik reageren op het artikel 'Er is een roos ontloken...' van J. Smelik in De Reformatie *van 25 december 1993 (p. 260-262).*
Het lijkt misschien wat misplaatst: wie discussieert er in deze tijd van het jaar nog over een kerstlied? Nu was het ook niet de bedoeling geweest het zolang te laten duren. Maar n.a.v. mijn aanvankelijke reactie is er vrij uitvoerig van gedachten gewisseld over de inhoud ervan, voor definitief tot plaatsing van onderstaand verhaal besloten werd. Het onderwerp heeft trouwens niet specifiek betrekking op kerst.
Om te beginnen een aanvulling. De historie van 'de roos' gaat na lied 132 uit het Liedboek voor de Kerken *nog verder. In de proefbundel* 'Schriftberijmingen' voor de Christelijke Gereformeerde Kerken *uit de jaren tachtig (en ook in* Zingend Geloven *deel* 4) *komt een lied van Johan Klein voor, dut aan 'de roos' herinnert. Het is hier dan weer een rijsje, liever gezegd: een loot, een twijgje. Dit lied bevat niet alleen een verwijzing naar Jesaja 11, maar is een berijming van de hele pericoop. In dat opzicht verschilt het van de liederen die Smelik noemt. Maar de titel 'De bloeiende twijg', die Klein zelf aan het lied had meegegeven, en de keus voor deze melodie maken wel duidelijk dat het wil aansluiten bij de geschiedenis van 'de roos'. Het lijkt een pendelbeweging, chronologisch gezien: van de rode roos... naar een rijsje... terug naar de roos... en weer naar een twijgje.*

Er is *meer*

Ik denk overigens dat zo'n chronologisch beeld te 'plat', te simpel is. Smelik geeft dat ook wel aan. Ik ga de hoofdlijn nog even beknopt na. Hij wijst op het probleem dat het oorspronkelijk puur-roomse lied 'onacceptabel was voor protestanten', maar intussen wel populair was. Hij schrijft dat toe aan de prachtige melodie. Het 'theologisch inhoudelijke probleem' was dus volgens hem: de 'roos' niet te laten refereren aan Maria (p. 260). In Duitstalige gebieden loste men dat op door 'roos' stelselmatig te vervangen door 'rijsje'. Dat herinnert aan Jesaja 11 : 1 en slaat op de komende Christus. De melodie en een groot deel van de inhoud zijn dus ontleend aan het middeleeuwse lied, maar er heeft een correctie plaatsgevonden op een overduidelijk rooms element daarin.
In Nederland duikt het lied pas een eeuw geleden weer in een liedboek op. Aanvankelijk nog ontdaan van álle botanische beeldspraak. Maar van lieverlee 'kropen protestanten in hun bewerkingen van het lied terug naar de oorspronkelijke tekst', tenslotte zelfs naar de roos. Als beeld voor Maria? Nee, in de bewerking van Jan Wit is ze (in strofe 3) zinnebeeld van Christus' lijden. Een ándere roos dus, maar wel één met wortels in de middeleeuwen.
Een voor de hand liggende vraag is, waarom het lied bij ons eeuwenlang niet voorkwam. Bij gereformeerden eerder deze eeuw nog steeds niet. Misschien wisten ze er geen raad mee, zegt Smelik.

Zou het ook welbewuste afwijzing kunnen zijn? Ik kan me althans levendig voorstellen dat onze gereformeerde (groot)ouders het lied beneden de maat vonden, ondanks het bijbelse 'rijsje' – als dat de enige aanpassing was.
Ik weet niet hoe de Duitse 'protestantse' tekst in vorige eeuwen precies luidde. Wat ik ken aan Duitse varianten, is rooms, ook al staan ze in protestantse bundels. Ik ken de versie uit Haspers bundel *Aan 't eind van elke schooltijd.* Uit het tweede couplet: 'Das Röslein, das ich meine, / Davon Jesaias sagt, / Hat uns gebracht alleine / Marie, die reine Magd.' *Uit Aller Mond* heeft (nog oorspronkelijker): 'Das Röslein... ist Maria die reine...'
't Is waar, bij kooravonden en kerstvieringen van gereformeerden is al generaties lang argeloos gezongen: 'Een roze, fris ontloken / uit tere wortel kwam;/ want d' Oudheid had gesproken: / zij bloeit uit Jesse's stam.' Maar officieel... wat waren onze gereformeerde vaderen van ons uit gezien doorgaans 'streng', vindt u ook niet? Dogmatisch zuiver, maar je mist zo het warme, levende, beeldende in hun spreken en ook in hun zingen. Op veel 'bonders' na lijken de vrijgemaakten dat het langst te hebben volgehouden – kijk maar naar al die 'gezangenkwesties'. Ook al was 'de roze' of 'het rijsje' (samen met meer liederen in dit genre) allang bekend en geliefd, in de kerk waren ze contrabande. Maar zelfs zij beginnen het te leren; een kwestie van tijd nog. Het (warme geloofs)leven zal ook daar op den duur wel sterker blijken dan de (dogmatische) leer. Elders is 'men in de reformatorische kerken' allang zover; wij komen hopelijk ook nog wel, een beetje achteraan...
Ja?
Het is waar, de hervormden hadden 'de roze' allang. Maar de synodaal-gereformeerden hadden hem ook in de zestiger jaren nog niet in hun gezangenbundel; daarin was toen toch al wel ruimte voor ándere geliefde kerstliederen. Pas bij de invoering van het *Liedboek voor de Kerken* in 1973 kwam het lied er binnen. *Maar in die tussentijd waren ze in het hele kerkelijk leven ook steeds verder van huis geraakt.* De kennis van Gods Woord was in korte tijd schrikbarend teruggelopen, om van de belijdenis maar helemaal niet te spreken. De ene moderne theolo-

Hij die de hoge bomen

1 Hij die de hoge bomen
geveld heeft door zijn kracht.
Hij liet een loot opkomen
uit Isaï's geslacht.
De afgehouwen tronk,
geworteld in Gods aarde,
gaat bloeien in de nacht.

2 Een twijgje is gesproten
aan Davids dorre boom,
Gods Geest is uitgegoten
op Davids grote Zoon:
inzicht en goed beleid
en wijsheid en vermogen
spreidt deze Spruit ten toon

3 Zo zal de dienst des Heren
zijn lust en leven zijn.
Hij zal naar recht regeren
wie arm en needrig zijn:
want niet de schone schijn,
de praal van loze woorden,
Recht zal zijn richtsnoer zijn

4 Wie zich onschendbaar waanden
kastijdt Hij met zijn mond;
de hitte van zijn adem
brengt de verdrukkers om.
Hij is met trouw omgord,
het recht is om zijn heupen,
vrede regeert rondom.

5 De schapen en de wolven
zijn samen in de wei;
de panter en het bokje,
zij grazen zij aan zij:
een jongen die ze hoedt.
Een zuigeling mag spelen
met adders op de hei.

6 Koe en berin, zij delen
in vrede haar bestaan;
haar tere jongen spelen
in Gods landouwen saam.
En niemand doet nog kwaad
want kennis van de HERE
bedekt de aard voortaan.

7 Het twijgje, eens ontsproten
aan Isaï's geslacht,
rijst op voor aller ogen
als teken van Gods macht.
De volken zoeken Hem.
Wie in zijn schaduw schuilen
wordt vrede toegebracht.

(naar Jesaja 10 : 33-11 : 10
melodie: gezang 132 Liedboek
tekst: Johan Klein.
Schriftberijmingen, nr. 4)

gie-golf spoelde over de andere heen, en vooral jongeren wisten niet meer wat je nou nog wel en wat je niet moest – mócht – geloven. Eigenlijk kon er een heleboel, behalve het klassiek-gereformeerde. Want dat perste je in een keurslijf: je móest de Bijbel als Gods eigen Woord zien en dienovereenkomstig uitleggen om niet voor ketter aangezien te worden – en dát was pas zonde, want hard en liefdeloos.
In die sfeer past dan ook geen kritiek op liederen die een andere geest ademen dan die van de Bijbel. 'Men' heeft ruimte voor allerlei wind-van-leer en voor liederen overal vandaan.
Maar bij déze 'men' horen wij toch niet thuis?

Waarom deze uitweiding?
Allereerst omdat met name in die kerken, en ook in de lutherse en de Nederlands Hervormde Kerk, het Liedboek officieel geaccepteerd is. Veel minder of helemaal niet in de kleine, meer orthodoxe reformatorische kerken (evenmin trouwens bij veel gereformeerde bonds-gemeenten). Nu legt Smelik dat algemene verband tussen het Liedboek en 'men in de reformatorische kerken'; het enige bewijs voor hoe 'men' interpreteert, komt namelijk uit het Liedboek. Het komt bij mij wat vreemd over, als in De Reformatie de (syn.) geref., de lutherse en de hervormde kerk de reformatorische kerken genoemd worden, daarmee eigenlijk de héle orthodox-reformatorischehoek uitsluitend. Voor de duidelijkheid: ik beweer evenmin als Smelik dat daar álles van het Liedboek afgewezen wordt. Maar in bijvoorbeeld de officiële Nederlands-gereformeerde selectie uit het Liedboek komt de 'roos' niet voor, en dat is niet per ongeluk.
In de tweede plaats valt het me op dat hij hier spreekt zónder de kritische distantie die hij wél inbouwt als hij het heeft over de gereformeerden in vroegere tijd.

Er is een roos ontloken

Bovenstaande zegt natuurlijk nog niets over de inhoud van 'de roos' in het Liedboek. Daar wil ik graag nog even apart bij stilstaan. Ik ben geen theoloog, overzie lang niet de betekenis van elk beeld, wil ook niet muggeziften. Maar stel dat mij gevraagd werd of ik dit lied in de kerk zou willen zingen...
Het is mooie poëzie. Je kunt er fraaie lijnen in aanwijzen – zoals je naar die laatste regel toezingt: in 't midden van de nacht, de tijd, de dood. Warme, romantische beelden, daar zijn we vooral in de kersttijd best wel gevoelig voor. En je kunt erin meevoelen, of je nou rooms bent of protestant.
Waarschijnlijk meer als je rooms bent. Ik sta tenminste wel een beetje vreemd tegenover die speciale aandacht voor de bereidheid van Maria in dit lied. Terwijl deze in de Bijbel evenveel gewicht heeft als de bereidheid van Jozef om het váderschap over Jezus te aanvaarden, is het in de r.k. kerk een essentieel geloofspunt, dat Maria haar jawoord gaf 'op de vraag of zij wilde meewerken aan de heilsgeschiedenis.' (citaat uit een ND-artikel, 28-12-93). Nu is in de 'roos' dít het enige concreet-historische element; het krijgt daardoor een sterk accent. Wat voor functie heeft dit?
Dan het beeld van de roos. Ik heb (zij het lang geleden) teveel middeleeuwse liederen en verhalen gelezen om er argeloos mee om te kunnen gaan. Smelik typeert zelf in 't begin van zijn artikel die middeleeuwse achtergrond. Ook waar de roos allegorie is van het lijden van Christus, daar heeft dat een speciale, mystieke kleur. Voorzover we dat middeleeuwse denken nog kunnen navoelen, merken we dat het te maken heeft met die hele roomse sfeer, waarin het misoffer zo'n belangrijke plaats heeft. Maar wie die achtergrond niet kent, zal door dit soort beelden toch niet sterker op Christus betrokken, eerder van Hem afgeleid worden. 'O roos, als bloed zo rood' spreekt misschien 't gevoel aan, maar het blijft als verwijzing vaag. Er is een wereld van verschil. Als ik bijvoorbeeld de prachtige, uitbundige uitstalling in ons klassieke avondmaalsformulier hoor of lees – gedrenkt in de taal van de Bijbel zelf – van al de schatten die Christus door zijn lijden voor ons verworven heeft, dan resoneert dat tot in alle uithoeken van m'n wezen. Al is het dan geen poëzie. En die beléving van het God-met-ons zoek ik ook in het kerklied.
In 'de roos' van Jan Wit blijft het dus m.i. bij vage óf roomse elementen. Verder staat er iets in wat ik helemaal moeilijk met de Bijbel zelf rijmen kan. Al wordt dat in het lied nog zo nadrukkelijk beweerd, de profeten spréken nergens over een roos uit barre wintergrond, wél van een rijsje. Alleen in Jesaja 35 komt een bloem voor die een roos zou kunnen zijn: de woestijn zal bloeien als een roos of een narcis. Daar is die roos echter geen beeld van Christus, maar van het door Hem herstelde leven. Jesaja spreekt, in hoofdstuk 11, wél van Christus als het rijsje uit de afgehouwen tronk van Isaï: Gods oordeel had ook die trotse boom van Davids koningshuis geveld (je moet er eigenlijk altijd het slot van Jesaja 10 bij lezen, dan kom je er diep van onder de indruk), maar Hij zorgt voor een nieuw begin. Geen herhaling van de geschiedenis, maar een eeuwig vrederijk brengt deze Spruit, zoals Hij in de profetieën van Jeremia en Zacharia ook wel genoemd wordt. Dat rijk wordt in paradijs-kleuren getekend. En al ligt daar nog de sluier over van het nog-niet-vervuld-zijn (de profeten hebben alleen maar kunnen zoeken en vorsen en naspeuren (1 Petrus 1 : 10, 11), terwijl wij Christus kennen), zo'n profetie brengt je innerlijk in beweging.
Maar wat moet ik met de roos? 'O roos als bloed zo rood, / God komt zijn volk bezoeken / in 't midden van de dood.' Al staat het er niet echt, 'rood als bloed' kun je dus met het lijden van Christus in verband brengen. En als gereformeerd mens kun je ook de rest er wel bij dénken: God heeft ons niet alleen opgezocht, maar vooral ook geréd uit de dood en uit de macht van zonde en duivel, door Christus' bloed. Maar Hijzelf wordt niet eens genoemd en wat Hij voor ons betekent, staat er eigenlijk ook niet; iemand die dat evangelie niet (meer) gelooft, zal er zich ook wel in kunnen vinden.

Terug *naar* de bijbelse taal

In zijn artikel schrijft Smelik nergens dat hij dit lied als kerklied zou willen introduceren. Maar die índruk geeft hij wel. Hij vindt het in elk geval een lied dat onze speciale aandacht waard is. Uit het bovenstaande is wel duidelijk dat ik er niet zo enthousiast over ben. Ik denk dat zulke liederen ons geloofsleven niet verrijken, maar juist vervlakken.

Maar 't is waar, het lied heeft een prachtige melodie. Die klinkt trouwens minder ingekeerd en devoot, als je dat ándere lied zingt. 'Hij die de hoge bomen / geveld heeft door zijn kracht, / Hij liet een loot opkomen / uit Isaï's geslacht.' Dat klinkt eerder als een proclamatie.

Dit lied volgt de profetie van Jesaja 10 : 33-11 : 10 op de voet. Klein is niet naar de middeleeuwse oorsprong van 'de roos', maar naar de bijbelse oorsprong van 'het rijsje' teruggegaan. Het zit als het ware helemaal aan de andere kant van de pendulebeweging.

Ik denk dat het lied van Jan Wit poëtisch sterker is dan deze berijming. Toch zou ik dit laatste lied, eventueel nog bijgewerkt, met vreugde in een bundel voor onze kerken zien verschijnen. Want hier hoor je een krachtige echo van Gods eigen woorden.

Nog wat kanttekeningen

1. Zowel in het artikel van Smelik als in het mijne gaat het over twee verschillende toepassingen. Er zijn liederen die je thuis, op school en bij allerlei gelegenheden goed kunt zingen en die toch níet geschikt zijn als ***kerklied.*** Voor die laatste toepassing zul je speciale criteria aanleggen. Wélke, daarover moet m.i. onder ons nog heel grondig doorgedacht worden. Voor de ruimere toepassing kun je natuurlijk niet zónder criteria, maar je hebt bijvoorbeeld meer experimenteerruimte.

Nu heb ik soms het idee dat de kloof tussen beide wel erg groot wordt. Te groot. Want op élk terrein ben je kind van God, en is Gods Woord de norm voor je doen en laten. Je wilt je lof aan God buiten de kerkdienst toch ook zuiver laten klinken! Je wilt t.a.v. de vorm én bijvoorbeeld de schriftgetrouwheid dus ook zorgvuldig bezig zijn. Vergis ik me als ik denk, dat we ons onderscheidingsvermogen in dezen weleens 'thuislaten', wanneer het gaat om kerstvieringen e.d.?

Met 'de roos' heb ik daarom niet alleen moeite als ik 't lied als kerklied benader, maar toch ook wel in ruimere zin. En misschien zou ik bij nadere beschouwing het lied van Klein als kerklied wel minder geslaagd vinden, maar willen handhaven voor andere toepassingen.

2. Ik wil niet beweren dat alleen Schriftberijmingen in de kerkdienst thuishoren. Al zijn er nog heel wat Schriftgedeelten die volgens mij voor berijming in aanmerking komen. Maar het is, denk ik, goed om dicht bij de taal van de Bijbel te blijven. Dan bedoel ik niet zozeer een bepaalde vertaling (de onze is al flink verouderd!), maar de feiten, de gedachten, de beelden, de verbanden. Om verschillende redenen:

- het is veilig. Wij gaan uit onszelf zo gemakkelijk aan de haal met onze eigen gedachten. Zelfverzonnen beelden hoeven niet verkeerd te zijn, maar het gaat wel gauw verkeerd. Zo kun je in het ***Liedboek voor de Kerken*** wel meer voorbeelden vinden van poëtische gedachtenspinsels à la 'roos', die op de keper beschouwd weinig meer met het evangelie te maken hebben.
- het is verrijkend. De Bijbel zit immers boordevol schatten; je ontdekt steeds weer nieuwe. Een voorbeeld uit het Liedboek, dat ik pas herontdekte: lied 203, een vertaling van het paaslied 'Christ lag in Todesbanden' van Maarten Luther, door Ad den Besten: het is geen berijming van een bepaalde tekst, maar het schept met handenvol uit die schatkist.
- het stimuleert je je eigen denken en beleven op het niveau van de Bijbel te houden. Het is bekend dat niet alleen de taal maar ook het denken van onze voorouders gevormd is door de taal van de Bijbel. Dat kón oppervlakkig zijn, maar het zat ook vaak heel diep; in onze literatuur zijn daarvan voorbeelden bij de vleet te vinden.

3. Dit is geen pleidooi voor archaïsche 'bijbeltaal'. Laten we ons best doen liederen te vinden – en, als God gaven op dat gebied geschonken heeft, te dichten – in de taal van onze eigen tijd. Zodat we in die taal Gods grote daden verkondigen, ook in ons lied; misschien mogen we in dat opzicht wel iets minder gereserveerd staan tegenover sommige evangelische liederen.

Maar het bovenstaande was vooral gericht tegen een beeldend dichten dat zich in de grond van de zaak van die grote daden Gods ***verwijdert.***

Ik besef dat ik in deze kanttekeningen nog even een heleboel overhoop gehaald heb; het zijn stuk voor stuk punten waar een flinke discussie over zou kunnen losbranden. Ik ***hoop*** op die discussie; daarom heb ik ze ook genoemd.

En geve de Here ons nog veel nieuwe liederen op hoog niveau, opdat wij Hem met het zingen daarvan temeer kunnen eren, in en buiten de kerkdiensten.

H. Vreugdenhil-Busstra

REACTIE

1. Mijn artikel was historisch-beschrijvend. De keuze voor dit onderwerp was niet gemaakt om het lied te propageren voor gebruik in en/of buiten de kerkdienst. Het zou dan wel wat naïef geweest zijn om dit lied te willen aanbevelen door uitgebreid aandacht te besteden aan de rooms-katholieke herkomst! Het leek mij aardig om bij zo'n algemeen bekend lied gewoon eens de geschiedenis te beschrijven (zie inleiding artikel). Een theologische beoordeling van het lied (in welke versie dan ook – de versies Wit en Woensel Kooy verschillen nogal) viel buiten mijn onderwerp.

2. Mijn opmerking over de gereformeerden, die in eerste instantie mogelijk geen raad wisten met het lied, had betrekking op het opnemen van het lied in gereformeerde ***bundels*** (daar ging het over in die passage). Zoals mevr. Vreugdenhil zelf ook aangeeft: het lied werd echter buiten de kerkdiensten ook door 'onze gereformeerde ouders' (en ook door de 'bonders') gezongen. 'We' gebruikten volop bundels van o.a. De Heer, Woensel Kooy en Hasper, waarin ook dit lied stond. Bovendien zijn er vandaag bundels van gereformeerde gezindte waarin de versie Woensel Kooy voorkomt. Van díe situatie ging ik uit in mijn artikel en niet van het officiële kerkelijke beleid t.a.v. gezangen.

Dit mede omdat er geen principieel verschil bestaat tussen dit lied binnen of buiten de kerkdienst zingen. De vraagstelling in mijn artikel was algemeen: wie zongen het lied binnen en/of buiten de kerkdienst, wie gebruikten het lied? Dat blijken gewoon alle protestanten te zijn, van uiterst modem tot uiterst orthodox. Wanneer synodale en hervormde kerken dit lied hebben opgenomen in hun officiële bundels, is in het kader van mijn onderwerp die opname an sich geen aanleiding me van hen te distantiëren. Helemaal omdat 'wij' exact hetzelfde lied volop gebruik(t)en. Het is mij niet duidelijk waar ik me in mijn artikel wel kritisch gedistantieerd zou hebben van de gereformeerden in vroegere tijd. Hoe dan ook, met 'dé reformatorische kerken' werd het 'Nederlands protestantisme' bedoeld ter onderscheiding van het rooms-katholicisme.

3. Dat alle protestanten de versie van Woensel Kooy of Wit (inclusief de 'roos') zijn gaan zingen, betekent dat de 'roos' kennelijk niet meer de middeleeuwse 'roos'-wereld oproept, maar ***geherinterpreteerd*** wordt. Het is dus de vraag of je middeleeuwse beelden kunt/mag gebruiken en aanvaarden door ze nieuwe, schriftuurlijke betekenissen te geven, bijv. roos als bloed zo rood = Christus' lijden, nederdaling ter helle. Ten aanzien van strofe 1 vraag ik me af of elke beeldspraak in een geestelijk lied letterlijk ontleend moet zijn aan de bijbel. Of mag je ook beeldspraak gebruiken die goed weergeeft wat de profeten of 'd' Oudheid' hebben gesproken? Moet je bij de zin 'God komt zijn volk bezoeken in 't midden van de dood' de rest er echt zelf bij denken? Wat betreft het niet noemen van Christus in het lied, kun je je afvragen of woorden als 'profeten mond', 'Jesaja' 'Davids oud geslacht', 'maagd ontvangen' ook anders geïnterpreteerd kunnen worden dan als een ondubbelzinnige en duidelijke heenwijzing naar de Christus uit de Schriften. Ook kun je je afvragen of m.n. de woorden 'in 't midden van de dood: (= zonde, 'oude mens', sterven, eeuwige dood) niet ondubbelzinnig op het ***doel*** van Gods (= ook Christus) komst op aarde wijzen? En is het niet volkomen duidelijk en bekend dat Gods verschijning op aarde altijd ***impliceert*** dat Hij gaat handelen? Moeten in een lied alle dogmatische aspecten altijd expliciet onder woorden gebracht zijn? Voor alle duidelijkheid: ik ben het volledig met mevr. Vreugdenhil eens wanneer zij protesteert tegen het vage gehannes met de bijbelse boodschap en bijbelse termen en uitdrukkingen. Ik vraag me wel af of dit lied daar nu zo'n goed voorbeeld van is. Hoe dan ook, mevr. Vreugdenhil stelt vragen die tot verder nadenken aanzetten.

4. Het lied van Klein is niet gebaseerd op of afgeleid van 'Es ist ein Ros'. Het is dus een ander lied en viel buiten het onderwerp van mijn artikel. Er zijn meer liederen met 'twijgjes', evenals de melodie ook voor andere liedteksten gebruikt is.

5. Je interpreteert het karakter van een melodie niet op grond van de tekst. De melodie van Psalm 51 met de tekst van Psalm 150 maakt de melodie nog niet tot een feestelijke aangelegenheid. De woord-toonverhouding in het lied van Klein vind ik dus ook minder sterk.

J. Smelik

Te koop gevraagd
Theologische boeken
'De Steur'

2e hands boekhandel en antiquariaat gespecialiseerd in theologie
Oudestraat 213, 8261 CM Kampen, tel. 05202-16276
Openingstijden: ma. t/m za. 10.00 tot 12.30 uur
13.30 tot 17.00 uur. Dinsdags gesloten.

BELEVING EN LEER

Eindelijk eens iemand die een goed woord doet voor de leer van de kerk! Die ***leer*** is nodig, omdat ze uitzicht geeft op de oneindige hoogte en diepte, ***lengte*** en breedte van het goddelijk leven waaraan de mens deel kan hebben. Maar als iemand die leer brengt, moet dat wel doorleefd zijn, anders wordt ze van haar hart beroofd en verwordt ze tot harde ideologie of softe lievigheid.

Met deze woorden beval ds. ***A.A. Spijkerboer*** een boekje aan van ***Christine Koetsveld.*** Zij schreef over christelijke spiritualiteit en de leer waarin zij wortelt, en koos daarbij de kerkvader Augustinus als gids. Een citaat van hem **gebruikte** ze dan ook als titel van haar boekje: 'O ***schoonheid, zo oud en zo nieuw'.***
Mevrouw Koetsveld was acht jaar gereformeerd predikant en ging in 1990 over tot de rooms-katholieke kerk, waar ze veel geestelijk leven aantrof. Tegelijkertijd kent de roomse kerk een duidelijke kerkelijke leer. Zitten die twee dingen elkaar niet in de weg? Die vraag stelt ze in de inleiding van haar verhaal.

De leec groots en vol diepte?

Het woord spiritualiteit kan je boeien, maakt iets los en maakt nieuwsgierig. Maar kerkelijke leer stoot eerder af. Het woord alleen al roept weerstand op. Bij kerkelijke leer denk je aan gezag van boven en van buiten. Spiritualiteit heeft iets van ervaring aan de basis of ervaring van binnenuit. 'Kerkelijke leer heeft het aureool van autoriteit en **autoritair;** spiritualiteit dat van individualiteit en democratie. De leer ademt de sfeer van het rationele; de spiritualiteit die van het gevoel. Kerkelijke leer lijkt te staan voor grenzen-trekken, voor geslotenheid; maar spiritualiteit voor grensoverschrijdingen openheid'.

Maar gaat het hier wel echt om twee verschillende werkelijkheden? Twee manieren van geloven die elkaar uitsluiten? Mevrouw Koetsveld vindt van niet. Zij wil spiritualiteit opvatten als de geesteshouding van de mens, waarmee hij zich als persoon tot God en het goddelijke verhoudt. En de leer van de kerk ziet zij als de waarheid die de kerk als openbaring ontvangen heeft van God zelf. Deze waarheid is niet een theorie en helemaal niet een ideologisch systeem, maar de persoon van Jezus Christus.

Mevrouw Koetsveld heeft ontdekt, hoe rijk het christelijk geloof is: de leer van het geloof is zo groots en zo diep, dat een mens zich er een leven lang in kan verdiepen en zich keer op keer kan verbazen en verheugen over de ontdekking van nieuwe diepten. De christen die de rijkdom en de diepte van zijn eigen geloof kent en wil doorleven, verbindt zich aan God in wie hij gelooft. Zo kunnen diepe doorleving en eenvoudige aanvaarding op gezag hand in hand gaan. Hier is sprake van vrijheid die tegelijkertijd geloofsovergave is, en geloofsovergave die tegelijkertijd vrijheid is.

diepe doorleving hand in hand met eenvoudige aanvaarding

Wil spiritualiteit niet versmallen tot een loutere **gevoels**kwestie, dan moet zij verbonden blijven met de christelijke leer. 'En om te voorkomen, dat de christelijke leer onverstaanbaar en levenloos wordt, zal men moeten blijven vertellen hoe het geloof vlees en bloed wordt in mensen, en hoe het innerlijk beleefd wordt.' Wanneer de christelijke leer wordt doorgegeven en verkondigd, zonder dat zij door de verkondiger doorleefd is, is zij beroofd van haar hart en verworden tot harde ideologie of softe lievigheid.

Geestelijk leven doe je ook samen

Zo is er een band tussen spiritualiteit en leer. Die leer sluit niet af en beperkt je niet, maar geeft uitzicht op de oneindige hoogte en diepte, lengte en breedte van het goddelijke leven waaraan de mens deel kan hebben.
Daarnaast is er ook een band tussen spiritualiteit en de kerkelijke gemeenschap. De spiritualiteit van een individu kan zich niet ten volle ontplooien buiten de gemeenschap om. Een mens is immers niet alleen individu, maar ook gemeenschapsmens. Persoonlijke en gemeenschappelijke individualiteit kan dan ook niet zonder de gemeenschap die de leer bewaart, opnieuw onder woorden brengt, verder draagt en doorgeeft. Aan de andere kant heeft de gemeenschap mensen nodig die als vrije persoon met een eigen unieke individualiteit in die gemeenschap hun geloof in Christus willen beleven en vormgeven.

In haar poging kerkelijke leer en christelijke spiritualiteit bij elkaar te brengen, baseert mevrouw Koetsveld zich dan in het vervolg van haar boekje vooral op Augustinus. In zijn denken en redeneren klopt immers zijn hart en als zijn hart spreekt, vraagt het om de verlichting van het verstand. Hij is de denker met het brandend hart.

De weg van Christus

In de beleving van je geloof moet de persoon van Christus centraal komen te staan. Hij is dé weg naar God, die wáár is en betrouwbaar.
In Christus' leven kom je helemaal niet de tegenstelling tegen tussen vrijheid en geloofsgehoorzaamheid. Hij leefde niet slaafs, niet enghartig wettisch, maar volkomen vrij. Toch zag hij de gehoorzaamheid aan de Vader als het hart van zijn roeping: 'Ik ben uit de hemel neergedaald, niet om mijn wil te doen, maar de wil van Hem die mij gezonden heeft'. Juist in die binding was Hij volledig vrij. Hij treedt de mensen volkomen vrij tegemoet. En met dezelfde vrijheid treedt hij ook God tegemoet, in de gelijkheid van een volwassen Zoon en in de liefdevolle openheid van een kind.

volkomen vrij de wil van God doen

En zo mogen ook wij, Zijn broeders, zonder slaafsheid en vrees, de vrijheid van de kinderen van God beleven. Het perspectief dat het geloof in Christus ons biedt, gaat dan ook veel verder dan dat Jezus alleen maar een inspirerend figuur uit het verleden zou zijn. Als verrezen Heer is Hij de Levende, met wie men kan wandelen in het geloof, waardoor we nu al deel krijgen aan de goddelijke kracht in de liefde van Vader, Zoon en Heilige Geest. Waar de Geest van de Heer is, is vrijheid. En wij allen weerspiegelen de glorie van de Heer; we worden omgevormd tot het beeld van Christus.
Zo zijn in het christelijk geloof vrijheid en geloofsgehoorzaamheid twee kanten van een en dezelfde geesteshouding.

Leven in de Geest van Christus

Zoals vrijheid en geloofsgehoorzaamheid aan elkaar verbonden zijn, zijn ook de Geest en de kerk met elkaar verbonden. Vandaag bloeit de aandacht voor de Geest op, terwijl de belangstelling voor de kerk afneemt. Maar de kerk is het lichaam van Christus en ook hier horen lichaam en geest bij elkaar. Dat wordt door schrijfster verder in roomse zin uitgewerkt. Ik ga daaraan nu voorbij.
Echt geestelijk leven en beleven betekent voor de christen leven als Christus, Die vol was van het vuur van de Geest en in totale vrijheid van Geest voor God en mensen leefde. Dat betekent een bevrijding uit onmondigheid, een groei naar een volwassen leerlingschap.

groeien naar een volwassen leerlingschap

Ingelijfd in Christus, leef je voor het oog van God en vraag je welk gedrag Christus het meest kan dienen. En ook als gemeenschap sta je voor de vraag hoe je als gemeenschap en als iedere individuele gelovige daarin voortgang kunt maken op de weg van Christus.

Zo blijken de overgave aan Christus en het zich verbinden aan de kerk nauw met elkaar samen te hangen.

Maakt *gehoorzaamheid* je tot slaaf?

En toch duikt weer de vraag op: is geloofsgehoorzaamheid toch niet een vorm van je vrijwillig tot slaaf maken? Waarin je de mens berooft van zijn vrijheid en zijn denken en voelen aan banden legt?
Nee, we moeten zeggen, het wezen van de geloofsgehoorzaamheid is, dat je gehoor geeft aan een persoon: Jezus Christus. Zijn verschijning maakt iets wakker bij ieder die Hem ontmoet. Er vindt iets van herkenning plaats. Jezus is geen vreemde. Hij geeft ons hersteld leven.
Dat maakt de weg vrij om te gaan doen wat Hij zegt, vanuit het vertrouwen dat Hij van God komt, waar is en goed, en dat Hij leven geeft en sterker is dan de machten van het kwaad. Hij is het levende brood, dat nog steeds leven geeft. Hij is ook het levende water, dat de dorst lest en eeuwig leven geeft. Iedereen die zijn ogen en oren de kost geeft, ziet deze kracht in Jezus en hoort, dat Hij claimt van God te komen en de waarheid te brengen. Daarom is men voor of tegen Hem, een tussenweg is er niet.

Inderdaad, mevrouw Koetsveld doet een goed woord voor de leer der kerk in haar pleidooi voor een levend geestelijk leven dat verbonden is met een gehoorzaam geloven. Ondanks de roomse uitwerkingen geeft zij in haar boekje uitstekende gedachten die veel te denken geven, ook aan ons.

G.J. van Middelkoop

HOTEL 'DREYEROORD'
OOSTERBEEK
tel. 085-333169
Het hotel waar mevrouw zich UIT
en meneer zich THUIS voelt
Fam. Van der Straaten

Tijd een eeuwigheid

In Opbouw van 28 januari en 11 februari jl. gaat drs. H. de Jong in op een boek van drs. A. Keizer, die het chiliasme voorstaat en het woord 'eeuwigheid' in de bijbel reduceert tot 'langgerekte tijd'. In 1952 hoorde ik prof. dr. H.J. Jager een dergelijke opmerking maken. 'Och, wat is eeuwigheid anders dan lang uitgerekte tijd?' De Jong bestrijdt dit standpunt met verve. Uit het tweede artikel geef ik het volgende door.

We hebben het dus over de eeuwigheid en over de poging om met een beroep op het Hebreeuwse woord en begrip 'olaam' daarvan af te komen. 'Geen eindeloze duur maar tijdperk', hoorden we iemand als Van Niftrik het Hebreeuwse eeuwigheidsbegrip definiëren en Keizer nam dat over. Zouden ze echt gelijk hebben? Zouden we bijvoorbeeld bij Psalm 90 : 2 werkelijk moeten vertalen: 'Van het ene tijdperk tot het andere zijt Gij God'? Keizer zegt dat weliswaar nergens maar het volgt uit zijn beschouwingen. Ik vind dat absurd. Wat dan vóór en na die tijdperken? Keizer schrijft: 'De Schrift spreekt slechts weinig over de tijd die er was "vóór de eeuwen" (...) en ook slechts weinig over de tijd die er "na deze eeuwen" zijn zal' (p. 27/8). Akkoord, weinig. Keizer schrijft ook: 'Over wat daarna geschieden zal spreekt de Schrift niet. Derhalve kan dat geen onderwerp van Schriftonderzoek zijn' (p. 32). En dat is niet akkoord. Geen onderwerp van Schriftonderzoek? Nee, inderdaad, niet in die zin dat je die-braakliggende gebieden zou kunnen ontginnen. Maar de grensfunctie van dat vóór en na is toch niet te ontkennen? En die beïnvloedt het Schriftonderzoek niet weinig. De hele wereldtijd wordt er heilzaam door gerelativeerd. De eeuwen vóór en na, het zijn om zo te zeggen, de twee bomen waar de hangmat van de wereldtijd aan vastgeknoopt zit. Die eeuwigheid vóór en na zou zonder God een verschrikking zijn, maar omdat het Gods eeuwigheid is is ze het absolute rustpunt van de tijd. 'Van het ene tijdperk tot het andere zijt Gij God', zou er van Gods eeuwigheid – volgens artikel 1 van de NGB de eerste eigenschap die we van Hem belijden – niet meer te zeggen zijn dan dat? Absurd, inderdaad. En (om weer iets anders te noemen, iets dat Keizer wèl met zoveel woorden beweert) zou het werkelijk de bedoeling van Gen. 21 : 33 zijn te zeggen dat Abraham bij Berseba de naam van de Here, 'de God van de eeuw', heeft aangeroepen in plaats van 'de eeuwige God', zoals de vertaling zegt? De God van de eeuw, wat dan volgens Keizer wil zeggen: de God van het tijdperk dat loopt van Noach tot de wederkomst van de Heer? Ik kan dat toch moeilijk geloven. En Keizer zelf toch eigenlijk ook niet. Nog juist bijtijds herinnert hij zich dat 'de god dezer eeuw' in II Kor. 4 : 4 een aanduiding van de boze is. Lastig genoeg, zo'n spaak in het wiel, en je zou verwachten dat de auteur er zich door zou laten afremmen. Maar nee, de oplossing is gauw gevonden: Abraham kende de ware God van de eeuw (p. 30). Tsja... 'God van de eeuw', dat lijkt mij in onze vertalingen volkomen korrekt weergegeven met 'eeuwige God', de God namelijk die nog waakt over verbintenissen als de mensen die ze gesloten hebben (zoals Abraham en Abimelech, volgens dit verhaal) al lang gestorven zijn. ' 't Is God, aan tijd noch plaats verbonden, wiens toezicht over alles gaat' (Psalm 33 : 8, in de oude berijming). Op p. 305 noemt Keizer zelf een bijbeltekst die m.i. zijn hoofdstelling ondergraaft. Luk. 1 : 33: 'En de Here God zal Hem de troon van zijn vader David geven en Hij zal als koning over het huis van Jakob heersen tot in eeuwigheid en zijn koningschap zal geen einde nemen'. Hier wordt 'eeuwigheid' toch verstaan als 'eindeloosheid', zou je zeggen. Deze betekenis hoefde dus niet te wachten tot de tijd van Keizer Justinianus die volgens Keizer pas in de zesde eeuw de eindeloosheid van het begrip aioon heeft gelegitimeerd (p. 295). Maar geen nood, Keizer schrijft: 'Inderdaad, het koningschap van Jezus Christus over Israël en de volken zal niet worden beëindigd, zoals dat van alle andere koningen van Israël, voordat het werk is voltooid. Het zal de beide toekomende eeuwen duren, totdat Jezus Christus Zijn koningschap aan het einde van aionen teruggeeft aan de Vader van Wie Hij het ontvangen heeft (I Corintiërs 15 : 28)'. Hier wordt een duidelijke uitspraak van de bijbel verdraaid en omgebogen om haar met een andere tekst en vooral met Keizers eigen vooropgezette mening in overeenstemming te brengen. Dat wekt geen vertrouwen.

W.G. de Vries

RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS ✱ STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO ✱ TEL. 03417-52405 ✱ FAX. 03417.51394 ✱ OUDE KIJK IN 'T JATSTRAAT 71, 9712 EE GRONINGEN ✱ TEL. 050-134041 ✱ FAX. 050-187210 ✱ RIEMER & WALINGA, BOEKVERKOOPERS ✱ STATIONSSTRAAT 131, 3851 ND ERMELOO ✱ TEL. 03417-52405 ✱ FAX. 03417-